

Hinkstapsprong door de geloofstraditie (1995)

Sieth Delhaas

De Heraut, februari 1995

‘Dit wil ik jullie op het hart drukken, waag het met God in wat voor omstandigheden je komt. Bidt zonder ophouden, je wordt geholpen al denk je van niet.’

Inleiding

Toen mijn moeder vijf jaar geleden stierf, hebben wij als kinderen deze hartenkreet van haar aan ons adres boven haar overlijdensbericht gezet. Deze is afkomstig uit een verslag van haar belevenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, die zij in haar sterfjaar voor haar kinderen en kleinkinderen opschreef. Als ik sterf zal ik mijn kinderen zo’n hartenkreet niet nalaten. Daarvoor zijn verschillende redenen te noemen. Opvoeden is, dat hetgeen wat voor mijn moeder vanzelfsprekend was, voor mij geen vanzelfsprekendheid meer is. En terwijl mijn moeder er vijf jaar geleden nog van overtuigd was, dat de geloofstaal die zij gebruikte volkomen verstaanbaar was voor haar kinderen, weet ik, dat ook mijn zoekend spreken over het religieuze, door mijn kinderen als – min of meer – uit de tijd zou worden ervaren.

Grootste breuk

Ik ben ervan overtuigd dat ik behoor tot de generatie die, in elk geval wat geloofszaken betreft, de grootste breuk ooit, of sinds eeuwen misschien, heeft moeten doormaken. Ik schrijf dit niet met spijt of met wroeging. Ik schrijf dit met vreugde omdat alles in onze dagen open ligt.

- Omdat ik zelf mag zoeken.
- Omdat ik zelf oplossingen mag aandragen.
- Omdat ik met zoveel mensen in zoveel groepen over geloofszaken mag en kan spreken.
- Omdat we elkaar niet meer de meetlat aanleggen over het ware christen-zijn.
- Omdat we elkaar tot troost en steun zijn bij het zoeken naar nieuwe beelden, nieuwe taal, nieuwe visioenen voor wat verloren ging en verloren moest gaan.

En nog veel meer. Ook omdat ik van veel angst uit mijn jeugd verlost ben. Het belangrijkste daarin: de angst voor de hel, de eeuwige stok achter de deur als het om geloofszaken ging.

Als ik denk aan mijn moeder en haar hartenkreet is dat misschien wel het belangrijkste onderscheid tussen ons: zij wilde haar kinderen en kleinkinderen dat ‘wagen met God’ en ‘het bidden zonder ophouden’ wel inprenten omdat de angst dat haar nakroost voor eeuwig verloren zou gaan, een voorname leidraad was.

Die angst ken ik, godzijdank, niet meer. Vergeleken met de positie van mijn moeder is het ontbreken van die angst een luxe, die wellicht de belangrijkste reden is waarom ik mijn kinderen niet onder druk hoef te zetten als het om godsdienst en geloven gaat. Ik kan en mag toezien wat zij in hun leven doen met de waarden die ik hun vanuit mijn beste weten heb meegegeven, overtuigd als ik ben van hun eigen verantwoordelijkheid. Overtuigd als ik ben bovendien van de kiemkracht van die waarden op welk tijdstip in hun leven dan ook. Overtuigd als ik ben van de kracht van de Geest, die waait waarheen zij wil.

Zingeving

Twee jaar geleden publiceerde ik onder de titel *Noem 't voor mijn part god*, (Gooi en Sticht 1993) een serie interviews over 'zingeving en jongeren'. Tijdens die gesprekken heb ik met opzet typisch christelijke begrippen en woorden achterwege gelaten om de geïnterviewden, bij het onder woorden brengen van een mogelijke zin van hun leven, niet onwillekeurig toch weer in de richting van zingeving in de christelijke zin te dringen.

Die wijsheid heb ik al levend verworven.

Komend vanuit een behoorlijk strikt gereformeerde traditie, ben ik aan het begin van de jaren zestig zelf tamelijk kritiekloos aan een geloofsopvoeding van mijn kinderen begonnen die rechtstreeks uit de ouderlijke keuken kwam. De afbraak van veel wat met gezag en traditie te maken had gedurende de jaren zestig, werd wat mij betreft verhevigd in de jaren zeventig door het instrument feministische theologie en mijn theologische opleiding. De kritische houding die ik daarin heb kunnen aannemen, die ik voorleefde aan mijn kinderen, de vragen die ik hardop durfde stellen, hebben, denk ik achteraf, mij behoed voor conflicten met mijn kinderen over geloof, en het al of niet naar de kerk of catechese moeten gaan.

Op een gegeven moment zijn ze daar mee gestopt. Dat is niet zonder discussie gegaan, maar ik kon hen begrijpen omdat veranderingen in de theologie, in de vormgeving van liturgie en geloofsoverdracht, ondanks alle pogingen ten goede, onvoldoende waren of helemaal achterwege bleven. De visie vanuit de kerken op problemen in de samenleving speelden daarbij een doorslaggevende rol.

Hoewel ik twee van mijn kinderen, met wie dit probleem ter sprake kwam, uitdrukkelijk heb geadviseerd hun dooplidmaatschap van de kerk op te zeggen – omdat dit, niet geconsumeerd, de kerk extra geld en moeite kost en om hen uit te dagen – ben ik zelf lid gebleven van de kerk.

Nooit heb ik gehoopt dat mijn kinderen weer naar de kerk zouden gaan. Vanaf het begin, of al voor die tijd, heb ik geweten, dat de kerk in de tot nu beslaande vorm, jongeren niets meer te bieden heeft en zolang de kerk in de huidige vorm blijft doormodderen, zal ze gedoemd zijn aan zichzelf ten onder te gaan.

Als het gaat om geloofsoverdracht in deze tijd is het dus zaak om te zien wat er buiten de structuren van de kerk gebeurt. Als ik luister naar wat de jongeren in de interviews vertellen, dan gaat het vooral om waarden die zij zelf ontdekten, al of niet in relatie tot wat zij vroeger hadden geleerd of meegekregen of die zij als waardevol herkenden in contacten of gesprekken met andere personen. Ook de ontdekking van de onwaarheid van het geleerde bleek aan te zetten tot een zoektocht naar wat wel waardevol bleek.

Tijdens en na deze gesprekken blijf ik vol hoop voor de toekomst, nieuwsgierig als ik ben hoe de generatie na ons de zingeving van haar leven – want dat is toch religiositeit en spiritualiteit – vorm gaat geven. Daarmee wil ik niet ontkennen, dat ik het op cruciale momenten niet erg spijtig vind, dat ik op dit punt tegenover mijn kinderen sprakeloos ben geworden en zij stokdoof naar mij. Wat mij nog rest aan brokstukken van oude taal, die ik al omschrijvend nog net tegenover mijn leeftijdsgenoten kan uiten, is voor hun oren niet meer geschikt. Dit is in het communicatietijdperk bij uitstek een situatie die te denken geeft.

Godsbeelden

Tijdens een cursus die ik onlangs gaf over godsbeelden, gebruikte ik een beeld van de schrijfster en psychoanalytica Judith Viorst. Zij zegt: ‘Mensen moeten bereid zijn levenslang van alles te verliezen, omdat ze het tenslotte toch alleen moeten zien te redden. Een totaal teruggeworpen worden op je zelf zonder enig houvast? In totaal isolement?’ Als uitdaging geeft de schrijfster aan, dat mensen tegelijkertijd moeten leren de verbinding te vinden tussen verliezen en winnen, want ‘de mensen die we zijn en de levens die we leiden, worden ten goede of ten kwade bepaald door onze verlieservaringen’.

Ik denk, dat dit beeld van toepassing is op de crisis van theologie en geloofswaarheden waarmee mijn generatie te maken heeft gekregen. Haar opdracht is het de verlieservaringen om te zetten in winst voor de toekomst. Ik leer steeds beter de momenten te accepteren, waarin duidelijk wordt dat de verbinding tussen verlies naar duidelijk vormgegeven winst niet zichtbaar is. Op zulke momenten besef ik helder dat mijn geloofscrisis, en die van mijn generatie, debet zijn aan het staken van geloofsoverdracht zoals die zich eeuwenlang binnen vertrouwde kaders heeft kunnen voortzetten. Hardhandig is aan die traditie een eind gemaakt.

De eeuwen door hebben de kerken geloofsoverdracht vooral samengevat in leerregels, stellingen en vermaningen. Te weinig hebben ze benadrukt van wat er onder eigen verantwoordelijkheid voor gelovigen te doen valt in de wereld. Geloofsoverdracht is in deze tijd, denk ik, vooral buiten de oude kaders te vinden. De kerk heeft niet meer het primaat ervan.

Geloofsoverdracht moet eenvoudig gelééfd worden, gepraktiseerd: gerechtigheid doen op alle terreinen en in de breedste zin van het woord. Op de plekken waar gerechtigheid gebeurt,

heb ik ervaren, vind je ook die mensen, die in de kerken nauwelijks meer te vinden zijn: velen uit de volgende generaties bijvoorbeeld. Waar gerechtigheid gebeurt, is ook geloofsoverdracht. Dat hangt er mee samen. Op die plekken wordt er misschien ook weer taal gevonden. Geloofsoverdracht: misschien moet dat in onze tijd juist wel in omgekeerde richting: van jongeren richting ouderen.